

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNÎ, AHLÂKÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Temmuz - Ağustos 1970

98 - 99. Sayı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
İsra', Mi'râc ve Modern İlimin Görüşü Çeviren: Dr. Süleyman ATEŞ	195
Abdullah İbn-i Mes'ûd ve Tefsirdeki Yeri Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	202
Hadisler Arasında Tenakuz Mes'elesi Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	205
İslâm Dini Huzur ve Saâdetin Kaynağıdır Lûtfi DOĞAN	210
Malazgirt Meydan Muharebesi Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU	213
Malazgird Meydan Muharebesi I-II (Şiir) Arif Nihad ASYA	216
Büyük Malazgird Zaferi'nde "Mânevî Kuvvetin Maddî Kuvvete Üstünlüğü" Rubâî	217
Ömer Râsîh ÖZTÜRKMEN	218
Prodüktivite ve Eğitim Assoc. Prof. Korkud ÖZAL	219
Türkiye Ekonomisinde Ziraat Yük. Müh. Turan UTKU	222
İslâmî Türk Edebiyatının Eski Mahsullerinde Sık Sık Adı Geçen Şahsiyetler Dr. Neclâ PEKOLCAY	228
Lebîd Süleyman TULUCU	231
Ordunun Duâsı M. Âkif ERSOY	235
Vakıf ve Vakfın Hükümleri Demirhan ÜNLÜ	236
İslâm'da İsmet İnancı Çeviren: Avni İLHAN	240
Kalbimizde Bulunan Fenâhklardan Mes'ûl müyüz? H. Fevzi AKSOY	244
Suallî - Cevaplı İlm-i Hâ! Bilgileri II Hazırlayan: M. Talât KARAÇİZMELİ	250
Fetvâ Emînleri	253
Haberler	254
Diyanet İşleri Başkan Vekili Lûtfi Doğan'ın "Doğum Kontrolü" İle Alâkah Beyânâtı	254
Org. Muhsin Batur'un Başkanlığa Teşekkür Mektubu	255
Diyanet İşleri Başkan Vekilimiz Sayın Lûtfi Doğan'ın Erzurum Gezisi Çok Güzel Geçti	255

3.0
5.38.9

İSLÂM'DA İSMET İNANCI

— II —

Yazan:
Dr. İrfan ABDÜLHAMİD

Tercüme Eden:
Avni İLHAN

الْعَصَمَةُ : Lûgat mânası ile, men' etmek demektir. Bu mânâda

عَصَمَهُ اللهُ عِبْدَهُ

denilince, Allâh'ın kulunu cezâlandıracağı bir şeyden koruması anlaşılır

عَصَمَهُ، يَعِصِمُهُ، عَصَمًا

onu men' etti ve korudu. Bir kimse Allâh'a

sığınınca **وَاعْتَصِمَ فُلَانٌ بِاللَّهِ** denilir.

عَصَمْتُهُ فَانْعَصَمَ onu korudum, o da korundu denilir. Kötülüklerden Allâh'ın lûfuna sığındım mânasına

واعصمت بالله deriz¹².

Kelâmcıların ıstılâhında ise; kastedilen şey onların mezhep ve ekollerine paralel olarak birbirinden farklıdır.

EŞ'ARİLERE GÖRE:

Başlangıçta eşyânın tamâmını fâil-i muhtâra (Allah) isnad etmek tarzındaki görüşlerine uygun olarak; **الْعَصَمَةُ**

Allâh'ın kulunda suç yaratmamasıdır. İsmet, insanda itâat etme kudretinin yaratılmasıdır¹³. Ma'sum: Bedeninde veya nefsinde kötülöklere yönelmekten koruyacak bir husûsiyet bulunan kimsedir, gibi gö-

(12) İbn-i Manzur: Lisânu'l-Arab, Asame mad.; Râgıb el-İsfahânî: el-Müfredât fî Garîbî'l-Kur'ân, s. 340.

(13) Et-Tahânevî: Keşfü İstılâhati'l-Fünûn, c. 2, s. 1047.

rüşleri de vardır. Bunların iddiasına göre ismetin sebepleri dörttür:

a) Nefsinde veya bedeninde sapkınlıklardan koruyacak bir melekeyi gerektiren husûsiyet olması,

b) Onda, kötülüklerin noksanlık; tâatın da çok iyi işlerden olduğuna dâir ilim husûle gelmesi,

c) Bu bilgilerin Allah tarafından devamlı vahy ve açıklamalarla te'kîd edilmesi,

d) Ondaki her ne vakit evlâ olanı terk veya unutmak gibi herhangi bir iş sudûr etse, o meselede kendi haline bırakılmayıp azarlanması ve uyarılması. Bu sûretle ona bu işi yapmak çok zor gelir.

Kendisinde bu dört sebep bulunan kimse mutlaka kötülüklerden korunmuş olur; çünkü iffet melekesi nefsin özünde meydana gelir ve buna, tâatte saâdet, kötülüklerde de bedbahtlık bulunduğuna dâir tam bir bilgi katılırsa, artık bu bilgi onun nefsânî melekelerinin gerektirdiği hususlarda yardımcı olur. Vahy de bunun tamamlayıcısıdır. Nihayet az bir şeyde bile sorguya çekilme korkusu günahlardan kaçınmayı destekler. Bunların bir araya gelmesiyle de ismet gerçekleşir¹⁴.

Mu'tezile ve İmâmiyeye göre ise: İsmet, Allâh'ın ma'sûma ilâhî bir lûtfudur. Bu lûtfu sâyesinde fiillerinde kötülükten bir vahy sebebi ile değil de kendi ihtiyârı ile korunur. Günâha gitmez¹⁵.

İSMET; SINIRLARI, ŞÜMÖLÜ VE ŞEKİLLERİ:

İslâm'da kelâmcılar ismetin şekli, şümölünün sınırları ve zamânı hakkında ihtilâf etmişlerdir: İsmet, nübüvvetle birlikte mi başlar; yoksa bi'setten önceki zamâna da şâmil midir? Sâdece büyük günahları işlemekten korunmuş olmak mıdır; yoksa küçükler de buna dâhil midir? Peygamberlerin, bilerek ve isteyerek yaptıklarına mı; yoksa unutarak ve yanılarak yaptıklarına da şâmil midir? Çeşitli şekilleri hakkında da ihtilâf ettiler: İsmet, sâdece "inanc"a mı münhasırdır; yoksa "fiiller"de, "tebliğ"de ve "fetvâ"da cârî midir?

İNANÇDA İSMET:

İnançta ismet konusunda Mu'tezile; "Peygamberlerin, bi'setlerinden önce ve sonra da bilerek veya yanılarak küfür veya isyan etmekten münezzehe olduğu" husûsunda görüş birliği içindedirler. Delil olarak şu sözlerini ileri sürerler: "Daha önce halk arasında hafifmeşreblîği, utanmazlığı ve kötülüğü ile tanınan bir kimsenin ıslâh-ı nefis ettikten sonra, iyiliği emredip, kötülükten men etmesinin insanlar üzerinde gerekli te'sîri icra edemediğini; ancak, bu te'sîri eskidenberi doğruluğu ve iyiliği ile tanınan bir kimsenin yapabildiğini görüyoruz"¹⁶.

Hâricîlerin bir kısmı; "Allâh'ın risâletten önce kâfir olan kimselerden de peygamber göndermesinin câiz olduğunu"¹⁷ söylerler. Bu görüş Eş'arîlerden İbn Fûrek'e de nisbet edilmiştir; fakat o, bu câiz oluş keyfiyetinin vuku' bulmadığını da ifade eder. Haşeviye ise, Muhammed (A.S.)'in bi'setten önce kâfir olduğunu iddia etmişler, "Seni şaşırması bulup, yola erdirmemi mi?"¹⁸ meâlindeki âyeti de görüştürüne delil göstermişlerdir. Kelâmcı Borgus der ki: Nebî (A.S.), Allah kendisini peygamber olarak göndermezden evvel mü'min değildi; çünkü Allâhu Teâlâ Hazretleri meâlen; "Halbuki vahyden evvel kitap nedir, îman nedir, sen bilmezdin."¹⁹ buyurmaktadır²⁰. Eş'arîlerin hepsi,

(14) Er-Râzî: Muhassalu Arau'l-Mütekaddimîn ve'l-Müteahhirîn, s. 157; aynı müellif Mefâtihi'l-Ğayb, c. 3, s. 308.

(15) El-Kadî, Abdü'l-Cebbar: el-Muğnî fî Ebvâbi'l-Adl ve't-Tevhîd, s. 13-15; el-Müfid: en-Nüketü'l-İ'tikâdiyye, s. 28.

(16) İbn-i Ebi'l-Hadîd: Şerh-u Nehcü'l-Belâğa, c. 7, s. 9; el-Meclisî: Bihârü'l-Envâr, c. 11, s. 89.

(17) Er-Râzî: Muhassal, s. 160; İbn Ebi'l-Hadîd: Aynı eser.

(18) Ed-Duhâ: 7.

(19) Eş-Şuarâ: 52.

(20) İbn Ebi'l-Hadîd: Aynı eser; et-Tef-tazanî, Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefiyye, s. 270.

"Peygamberlerin vahyden önce de, sonra da küfürden korunmuş oldukları görüşündedirler"²¹. Bi'setinden önce kâfir olan herhangi bir peygamberi Allâhu Teâlâ'nın göndermesinin câiz olduğu yolundaki görüşü İbn-i Ebi'l-Hadîd Eş'arîlere nisbet etmektedir. Ona göre, Eş'arîler, bu câiz oluş keyfiyetinin fiilen vuku' bulduğunu da söylemişlerdir²².

FİİLLERDE İSMET:

Mu'tezile, asıl olarak peygamberlerden büyük günahların vuku' bulmasını câiz görmezler. Küçük günahlardan yüz kırtarıcı ve küçük düşürücü olanlar da câiz değildir. Küçük düşürücü olmayanların vuku'unu câiz görürler. Şu meselelerde ise aralarında ihtilâf vardır: Bir kısmı küçük düşürücü olmayan kötülükleri Hz. Peygamber'in bilerek işlemesini câiz görür. Bu, Ebû Hâşim'in görüşüdür. O der ki: Hz. Peygamber böyle bir şeyi ancak korkarak işleyebilir. Allâhu Teâlâ'ya karşı cür'etli hareket etmez. Bir kısmı da bilerek küçük günah işlemeyi peygamber için câiz görmez. Bu görüşte olanlar derler ki: Peygamberler günahları günah olduğunu bile bile işlemezler. Belki te'vil yoluyla veya işin içine şüphe karışması sûretlerinde olur. Bu da Ebû Alî el-Cübbâtî'nin görüşüdür. Nazzam ve Ca'fer b. Mübeşşir'den hikâye edildiğine göre: Peygamberlerin günahları ancak, yanılmak ve unutmak sûretiyle olur; ümmetleri hatâ ve unutma ile yaptıkları günahlardan sorguya çekilmeyecekleri halde onlar muâhaze olunacaklardır; çünkü onların bilgileri daha kuvvetlidir, delilleri daha çoktur. Onları korumak için hazırlanan imkânlar, başkalarına hazırlanmamıştır. O halde onların günahları daha büyük olur²³.

Ehl-i Sünnet'in görüşü, anahatlarıyla yukardakine yakındır. Kurtubî onlar hakkında şöyle der: "Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin taraftarlarına göre, peygamberler büyük günahların tamâmından korunmuş oldukları gibi küçük günahların da hepsinden korunmuşlardır; çünkü biz onların fiil ve eserlerine bir karîne bile aramadan mutlak bir şekilde tabî' olmakla emrolunduk. Eğer peygamberlerin küçük

günahları işlemesini câiz görürsek, onlara uymak mümkün olmaz²⁴.

Eş'arîlerin çoğunluğu ise: Nebîler ve resûller, kasten yapacakları büyük günahları işlemekten korunmuşlardır, derler. Yanılarak veya yanılmayarak veya unutarak işlemleri husûsu peygamberlikleri zamânında câizdir. Daha önce ise, onların büyük günah işlemesi câizdir; çünkü onlardan böyle bir şeyin sâdir olmayacağına dâir delil yoktur. Fakat, kasten veya yanılmayarak, onlardan küçük günahların sâdir olması peygamberlikleri zamanlarında da, daha önce de câizdir²⁵.

Haşevîler, peygamberlikleri zamânında da kasten büyük günah işleyebilmelerini câiz görürler. Bu sebeple peygamberlere, zinâ, livâta ve daha başka birçok büyük günah nisbet ederler. Yalnız bunu âlenî değil de gizli olmak şartıyla câiz görürler. Bir kısmı da, nasıl olursa olsun câizdir, der²⁶.

TEBLİĞDE İSMET:

Kelâmcıların ilk önem verdikleri, münakaşa edip aklen zarûrî olduğunu isbat ettikleri, ismet inancının bu yönüdür. Peygamberliği inkâr eden ve onun imkânsız olduğunu, gâyesinin kalmadığını söyleyenlerle yaptıkları münakaşalar boyunca, bunu inanılması vâcib i'tikâdî bir rükün hâlinde ortaya koymuşlardır. Açık bir gerçektir ki, nübüvvet ve risâletin zarûretini söylemek, peygamberin kendisine vahyedileni ve şer'î bir husûsu tebliğde hatâdan, tebdîl ve tahrifden korunmuş olmasının gerektiğini de ifâde eder. Yoksa te-

(21) Et-Teftâzânî: Aynı eser.

(22) İbn-i Ebi'l-Hadîd: Aynı eser.

(23) İbn-i Ebi'l-Hadîd: Aynı eser; el-Meclisî: Bihâru'l-Envâr, c. 11, s. 19.

(24) El-Kurtubî: el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, c. 1, s. 293.

(25) El-Pezdevî: Usûlü'd-Dîn, s. 167; et-Teftâzânî: Aynı eser, s. 171; Ebû Azbe: er-Ravzatü'l-Behiyye fima beyne'l-Eşaireti ve'l-Mâtüridiye, s. 58.

(26) İbn-i Hazm: el-Fisal, c. 4, s. 202; er-Râzî: Muhassal, s. 160.

nâkuza düşeriz. Bir taraftan peygamberliğin zarûreti görüşünü isbat ediyor, diğer taraftan da buna peygamberin Rabbından tebliğ edeceği hususlarda yalan söyleyebilmesinin câiz olduğunu ilâve ediyoruz. Bunun için "peygamberliğin zarûretini söyleyenler" edâ ve teblîğe taallûk eden bütün hatâlardan peygamberlerin korunmuş olmalarını vâcip görürler. Onlar için yalan söylemeyi, tebdîl ve tağyîri gizlemeyi; açıklamayı ihtiyaç vaktinden sonraya bırakmayı, Cenâb-ı Hak'dan alacakları hususta hatâ etmeyi, yanılmayı, tebliğ ettiklerinin bir bilmece hâlinde olmasını câiz görmezler; çünkü bütün bunlar peygamberlerin doğrulukları husûsundaki mu'cizeleri ile tenâkuz hâlinindedir²⁷.

Haşeviye ile Kerrâmiyeden bir grup peygamberlerin fiillerinde hatâ yapmalarını câiz gördükleri gibi sözlerinde de hatâyı câiz görürler; Rasûlullah (S.A.S.), teblîği sırasında söylediği, "Şu putlar ulu putlardır, şüphesiz onların şefâatları umulabilir" sözünde hatâ etmiştir, derler²⁸.

FETVÂ VERME VE KAZÂİ DURUMLARDA İSMET:

İsmetin bu yönünün açıklanması ve anlaşılması müsteşriklerden bir kısmının düştüğü şüphenin çoğunu ortadan kaldıracak, meseleyi açıklığa kavuşturacaktır; çünkü bu müsteşrikler, Hz. Peygamber'in ismet sıfatının, O'nun kendisi hakkındaki; bâzan hatâ eden, bâzan isâbet eden bir insan olduğu yolundaki ifadeleri ile tenâkuz hâlinde bulunduğu kânâatindedirler.

Bu hususta Hz. Peygamber'den sâdır olan hükümleri iki nev'îye ayırmak zarûrîdir:

1) O'ndan bütün insanlar gibi bir insan olmak bakımından sâdır olanlar. Çeşitli işler hakkında hüküm veriş gibi ki, bu hususta ictihad eder, bu ictihâdında bâzan isâbet eder, bâzan da yanılır. Bu meselede fakîhlerin, usûlcülerin ve kelâmcıların çoğu Peygamber'in hatâ etmesini câiz görmüşlerdir. Yalnız Hz. Peygamber bu gibi meselelerde, kendisinden sâdır olanın şer'an hükmünün vâcip olmadığını, bunun ancak şahsî bir görüşü olup böylece hükmettiğini açıklar. Pek çok haller vardır ki, Hz. Peygamber o meselelerde şahsî görüşünü açıkladı; fakat doğruya isâbet edemedi. Bedir esirleri ve hurmaların aşılınması hakkındaki sözleri gibi.

2) Resûl olma sıfatıyla Allah'dan tebliğ ciheti ile, O'ndan sâdır olan hüküm veya takrir. Kitabın mücmelini açıklamak veya umûmî olanı tahsîs etmek veyâhut da mutlak bir lâfzı kayıtlamak, ibâdetlerden veya helâl ve haramdan, inanç ve ahlâktan herhangi bir işi açıklamak. Bu nevî, umûmî teşrî' olup bu hususta Resûl'ün her ne sûretle olursa olsun hatâ etmesi câiz değildir²⁹.

(27) El-Hullî: Keşfü'l-Murâd, s. 217; İbn Ebi'l-Hadîd: Aynı eser, c. 11, s. 12.

(28) İbn-i Hazm: el-Fisâl, c. 4, s. 202; İbn-i Ebi'l-Hadîd: Aynı eser.

(29) El-Amilî: el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm, c. 4, s. 223; Şeltût: el-İslâm Akîdetün ve Şerîfatün, s. 512.

